

חנוך לנער - חינוך הדרכה וטיפול

חויית הזמן היא חוויה המשתנה ומתפתחת במהלך חיינו. הזמן נושא עמו את תקוות העתיד, אך גם את מכאובי העבר. חויית החמצה היא תולדה של המתח המתעורר בין ההכרה במהלכו החד כיווני של הזמן- מה שהיה לא יוכל להיות שוב- לבין יכולת הדמיון המאפשרת לנו לחזור שוב להשתלשלותם של אירועים שכלל לא אירעו- או במלים אחרות אל מה שהיה יכול להיות, אלמלא בחרנו בדרך שבה בחרנו. מאמר זה בוחן את תחושת החמצה לאורו של גיל רב- הזדמנויות, גיל ההתבגרות. במהלך תקופה זו מקיים המתבגר דו-שיח מרתק ומתוח בין התבוננות אל עברו לבין ציפייה דרוכה לקראת עתידו. ההתבגרות מתאפיינת בחויית הווה דומיננטית, אך בה בעת חסרת יציבות. לכן מתבגרים לא מעטים בוחרים במתווה שבו יתעצב מהלך חייהם כבר בגיל צעיר יחסית, וזאת, על אף האפשרות, המקובלת חברתית, להשהות בחירה זאת. הגירוי למאמר הוא שירו הידוע של אהוד בנאי "זמנך עבר", המובא כאן במלואו. שיר שבו מוצג באופן ייחודי קונפליקט פנימי זה העומד בפני מתבגרים ומבוגרים צעירים במהלך משימת עיצוב זהותם כאנשים בוגרים.

זמנך עבר - אהוד בנאי

בחלומי חזרתי לבית הספר התיכון
למסיבת פורים
וקסמן עמד בפניה מבויש,
זה היה לפני שהוא התחיל עם הנדודים.
"חשבתי שאתה בהודו", אמרתי לו
"אני בהודו", הוא אמר
"וגם אתה עכשיו בהודו
אתה לא מרגיש מוזר?!"
אנחנו כאן אורחים לרגע
הבט סביב,
זאת לא המסיבה שלנו,
אתה מקשיב?
"אני מקשיב", אמרתי לו
"וזה באמת שיר לא מוכר"
"נכון מאוד", אמר לי וקסמן -
"זמנך עבר".

בחלומי חזרתי לבית הספר התיכון
לטיול שנתי
רוזמן נעלם עם הטייפ הנייד,
פתאום שמעתי אייבי-רוד בין השיחים,
"המשאית לא תחכה!" קראתי לו

"זמנך עבר" - שלושה דיאלוגים ושיר על החמצה בגיל ההתבגרות

לירון און

"שייסעו כבר!" הוא אמר
"אני לא זו מכאן עד סוף הצד
זה קטע נהדר!
אנחנו כאן אורחים לרגע
הבט סביב,
זאת לא המשאית שלנו
אתה מקשיב?"
"אני מקשיב", אמרתי לו
"אבל מתחיל להיות לי קר"
"להתראות", אמר לי רוזמן -
"זמן עבר".

בחלומי חזרתי לבית הספר התיכון
ולא הכנתי שיעורים.
פיקסמן מזיע, רמז לי לבוא,
הוא רצה שנסתלק אליו לשמוע תקליטים.
"הפעמון כבר מצלצל", אמרתי לו
"שיצלצל", הוא אמר
"אין בכלל ממה לפחד
הכול כבר עבר,
אנחנו כאן אורחים לרגע
הבט סביב,
זה לא הפעמון שלנו,
אתה מקשיב?"
"אני מקשיב", אמרתי לו
"וזה חלום כל כך מוזר".
"תתעורר", אמר לי פיקסמן -
"זמן עבר".

מריח כמו רוח נעורים

גיל ההתבגרות הוא גיל של שינויים משמעותיים בכל היבטיו של הקיום האנושי. שינויים פיזיולוגיים, קוגניטיביים, פסיכולוגיים, משפחתיים וחברתיים מהווים את המצע עליו נבנית מחדש אישיותו של הילד ההופך במהלך מספר שנים לבוגר. במישור האינטר-פסיכי מאופיינת ההתבגרות בחקר הפרט את עצמו. חקר זה מאפשר את עיצוב הזהות העצמית ואת ראשיתו של התהליך במהלכו יהפוך המתבגר לאדם בוגר, (רוזמן, זלצמן ופרנקל, 1989).

הזהות האישית, החתירה לאינדוידואליות ובחינת הדמיון והשוני בין הפרטים בחברה הם מעמודי התווך בתפיסת העולם של בני התרבות המערבית, (שטרנר, 1999). זו אחת הסיבות בגינן הפך גיל ההתבגרות להיות הגיל המשמעותי והמייצג ביותר של תרבות זו.

כמו כל שלב בהתפתחותו הפסיכולוגית של הפרט, כך גם ההתבגרות אינה נפרדת מהתרבות בה היא מתרחשת. בתרבות המערבית התארכה ההתבגרות מתקופה מוגבלת יחסית של שש עד שמונה שנים לתקופה ממושכת שניצניה נראים אצל חלק מן הילדים כבר בשלהי העשור הראשון לחייהם והשלכותיה מתרחבות ונושקות לשלהי שנות העשרים של

המבוגר הצעיר, (אדלר ווזנר, 2005; שרף ומייזלס, 2005). אריקסון (1987) עמד על כך שבתקופת ההתבגרות מעניקה החברה לאדם בשלבי ההתבגרות השונים פרק זמן משמעותי שבו הוא משוחרר מחובות המבוגרים כמו עבודה, זוגיות, חי משפחה וכדומה ובמהלכו הוא יכול להתנסות במגוון רב של אפשרויות ממשיות וגם בכאלה שהן פרי הדמיון.

התחושה ש"העולם שייך לצעירים", הלכה והוקצנה עם השנים. חוויית ההתבגרות גולשת מעבר לתיחום הגיל ומחלחלת בעשורים האחרונים לתרבות הילדים והמבוגרים כאחת וזאת בעיקר באמצעות אמצעי המדיה האלקטרונית, עולם הפרסום ובעיקר המרחב הווירטואלי (תורגימן-גולדשמיט, 2005). השפעות "ההתבגרותיות" ניכרות כיום גם בלבוש, במוזיקה, במותגים ובתפיסות צרכניות של ילדים, וכן נפוצות מאוד תופעות שבעבר יוחסו למתבגרים, ביניהם עיסוק אינטנסיבי במראה חיצוני, חיפוש אתגרים וסיכונים, התמכרות למשחקי מחשב ופנטזיה וכיוצא באלה.

תעשיית הקולנוע האמריקנית תרמה גם היא את חלקה בביסוס מעמדו של גיל ההתבגרות כמשאת-נפש כלל אנושית. הסרטים והכוכבים ההוליוודיים מציגים גיל ההתבגרות זוהר ונכסף, עתיר במין, באהבה ובהזדמנויות אין קץ. "השמים הם הגבול" עבור המתבגר ההוליוודי, אשר גם מצוקותיו נתפסות כ"גדולות מהחיים" ומהוות חלק בלתי נמנע מן המסע המחשל שעל כל נער או נערה לעבור.

וכך, במרוצת המאה הקודמת נדמה היה כי גיל ההתבגרות הפך לעיר הברקת של התרבות המערבית. אנו מתבוננים בו לא אחת מבעד למשקפי הזוהר ולא נותר לנו אלא להביע את התפעלותנו מהמתבגרים ואת כמהיתנו ותשוקתינו לשוב ולהיות כמותם.

כמיהה זו שטעמה חמוץ-מתוק מהולה אצל כל מבוגר גם בהבנה כי לא ניתן להשיב את הזמן שחלף וכי עצם יכולתו להתבונן בהתבגרותו מצביעה בהכרח על כך שנעוריו פסו מן העולם או שזמנו עבר, אם להשתמש בצירוף הלשוני המקובל על המתבגרים, לפחות על פי שירו של בנאי.

התבוננות זו בזמן שחלף, בהזדמנויות שהוחמצו, באפשרויות שמוממשו ובאפשרויות שנזנחו היא לב ליבה של תחושת ההחמצה העומדת לבחינה במאמר זה.

על החמצה

על פי מלון ספיר הגדרתה של החמצה היא "הפסד בגלל איחור", (אבניאון, 1997).

במשמעותה הפסיכולוגית נוכל להגדירה כביטוי רגשי שהוא תולדה של תהליך רפלקטיבי, הרהור באירועי העבר. החמצה מבטאת את תחושת הכישלון במימושה של אפשרות מהעבר-הזדמנות שלא נוצלה או שנכשלה, דבר שהיה קרוב להתרחש, אך לא אירע וכדומה.

ככל שאותה אפשרות שלא מומשה הייתה קרובה להישג יד ונתפסה על ידי הפרט כבעלת רווח סובייקטיבי רב יותר, כך החמצתה מסיבה לו עוגמת נפש רבה יותר. תחושת החמצה מזוהה פעמים רבות עם חשבון נפש האופייני לגילאים בוגרים

להתבגר מהר מדי.

פער זה, בין האפשרי והמדומיין לממשי והנחוזה הוא הסדק הבלתי נמנע היוצר את תחושת ההחמצה שתתעורר אולי בגיל מבוגר יותר.

תחושה זו היא העומדת לבחינה בשירו היפהפה של אהוד בנאי, ובה עוסק מאמר זה.

זמנך עבר

חלומי של מבוגר שכזה מוצג בפני הקורא בשירו של אהוד בנאי, המובא בראשית המאמר.

השיר בנוי מבוסס על חלום אחד, או אולי על שלושה חלומות שבהם חוזר הדובר לבית הספר התיכון ומשוחח עם שלוש דמויות מעברו. השיחות נושאות אופי מבני זהה של דיאלוג בין הדובר לחברו בשיחה שמסתיימת תמיד באמירתו של החבר לדובר, "זמנך עבר".

הדהוד משמעות הזמן החולף, תחושת ההחמצה, הכמיהה וההתבגרות הופך את השיר למלאכת מחשבת של התבוננות נוסטלגית, שאינה מוכת סנוורים מנפלאות גיל ההתבגרות וממשמעותו הקיומית.

שמותיהם של שלושת בני השיח, וקסמן, רוזמן ופיקסמן, הם שמות אשכנזיים. מספרם, המצלול הדומה של שמותיהם והעובדה כי סיומת "מן", (אדם), משותפת לכולם מעוררת תחושה של דה זיה וו ומחזקת את הדטרמיניזם המובע בשיר באמצעות חוויות של מוכרות ואין מוצא. דומה, כי הדובר חולם שוב ושוב את אותו חלום ביעותים ואינו יכול או רוצה להשתחרר ממנו. כתוצאה מכך השיר נותר סתום למדי.

חוויה מעין קלסטרופובית זו לצד המלוויה העוצמתית וקולו הייחודי של אהוד בנאי הם שחיברו אותי לראשונה אל השיר בתחושה מעורבת של רתיעה עזה ומשיכה מהולה בחשש. שנים עברו מאז ששמעתי את השיר לראשונה, בתחילת גיל ההתבגרות שלי, ועד שעמדתי על משמעותו וקסמו.

הדיאלוג הראשון בשיר מתנהל עם וקסמן במהלך מסיבת פורים. בתוך החוויה התיכונית, הכל כך מוכרת, מציג בנאי דמות, ייצוג של המתבגר-הנווד. זהו וקסמן, "לפני שהתחיל עם הנדודים". וקסמן מבויש, נבוך, בלתי מתחבר בעליל לאווירת המסיבה, תלוש ולא שייך.

הדובר פונה אליו ודיאלוג שהחל במשפט סתמי מקבל משמעות אחרת.

"חשבתי שאתה בהודו", אומר הדובר, "אני בהודו", עונה לו וקסמן ומוסיף, "וגם אתה עכשיו בהודו אתה לא מרגיש מוזר?! אנחנו כאן אורחים לרגע הבט סביב, זאת לא המסיבה שלנו, אתה מקשיב?" שאלות על זמן, משמעות והוויה, על קשר וניכור מועלות, אבל הדובר משיב להן כפשוטן: "אני

יותר, אולם דומה כי שורשיה נעוצים דווקא בגיל שבו נולד הזמן הפסיכולוגי מחדש - גיל ההתבגרות.

המתבגר אוחז בתחושת זמן ייחודית. הוא ניצב בצומת שבו צפון לו העתיד אין ספור ההזדמנויות, אבל לראשונה בחייו הוא מסוגל לתפוס בתודעת מבוגר את העובדה המצערת שתמו ימי ילדותו וגם תודעת המוות הולכת ומתגבשת בו.¹

כל שנת התבגרות מרחיקה את המתבגר צעד נוסף מן הילדות. התרחקות זו מורכבת מאוד, שכן במישור הפיזיולוגי היא מהירה ומוחלטת, אך במישור הפסיכו-סוציאלי היא ארוכה וחמקנית. במהלך שנים בודדות עובר הגוף שינויים בלתי הפיכים המבדילים באופן שאינו ניתן להסתרה בין ילד למתבגר. אולם, בהוויה האישית-חברתית נמשך גיל ההתבגרות הרבה אחרי שההתבגרות הגופנית כבר הסתיימה.

ההתבגרות האישית-חברתית הממושכת הזאת היא למעשה תהליך בלתי פוסק של גיבוש עצמי. גילו של המתבגר, יכולותיו הפיזיות, בשלותו המינית והלגיטימציה שמעניקה לו החברה המערבית - כל אלה מאפשרים לו, יותר מאשר בכל תקופת חיים אחרת, לטעום ממגוון האופציות שמציעה לפניו התרבות. הרשות נתונה בפניו שלא להחמיץ דבר, שלא להתעצב סופית, שלא לבחור או להתחייב. חוויה זו היא היוצרת כמה מן הנרטיבים הבולטים המשויכים לגיל ההתבגרות, ביניהם מיתוס המתבגר המורד, המתבגר הנווד וכדומה. באופן פרדוכסאלי, כפי שקורה לא אחת במהלך התפתחותו הפסיכולוגית, הדבר ממנו חוששים חלק גדול מהמתבגרים הוא למעשה היעד ההתפתחותי של גיל זה - גיבוש זהות קוהרנטית המביאה להנאה מקשר בעל מאפיינים אינטימיים ותלותיים.

מובן, כי במציאות של ימינו גם יעד זה אינו מוחלט ומוכלל, אבל מפתיע עוד יותר לגלות כי גם דמותו של המתבגר הסוער והבלתי מוגבש אינה חד משמעית. יתרה מזאת, המיתוס של ההתבגרות ככור ההיתוך הסוער הופרך לא אחת (שרף ומייזלס, 2005) והספרות המחקרית חוזרת ומצביעה על כך שמרבית המתבגרים מסוגלים לבסס כבר בגיל זה תחושה של רציפות והצבת יעדים.

על אף מגוון ההזדמנויות ולמרות החירות החברתית החד-פעמית, מרבית המתבגרים בוחרים את דרכם ולא רק מתנסים במגוון חוויות. יש בכך ודאי משום ביטוי ממשי להטמעת הנורמות החברתיות כבר מגיל צעיר, אולם בהיבט האינטר-פסיכי מבטאת הבחירה גם דרך מילוט. חוסר הנחת העז הנוצר כתוצאה משנים רבות של התגבשות ובלבול, משפע ההזדמנויות ומחוסר הבשלות הוא משא כבד מדי עבור מתבגרים רבים. וכך, על אף שיותר מאשר בכל תקופה אחרת בתולדות האדם, רשאי המתבגר כיום להאריך את התבגרותו לזמן רב מאוד, מתבגרים רבים ספק בוחרים ספק נאלצים

עדן של ילדות בו חיו בחסדיו של האל-ההורה-הבורא.

1 אתוס ההתבגרות היפהפה של ספר בראשית קושר את כל אלו. האכילה מפרי עץ הדעת הביאה לידיעתם של אדם וחווה שהם בני תמותה וגירשה אותם מאותו גן

מקשיב", הוא אומר לווקסמן, "זוה באמת שיר לא מוכר".
"נכון מאוד", עונה לו וקסמן, "זמן עבר".

הטיול השנתי הוא זירת ההתרחשות של החלום והדיאלוג השני. בדומה למסיבת פורים, מהווה הטיול השנתי מעין אירוע שיא של הפעילות החברתית בתיכון הישראלי. במהלכו מגלה הדובר, כי רוזמן נעלם. צלילי האלבום המיתולוגי של הביטלס, אייבי-רוד, מכוונים אותו לעבר השיחים, שם הוא מוצא את רוזמן עם הטייפ הנייד.

"המשאית לא תחכה", הוא קורא אליו ורוזמן משיב: "שייסעו כבר! אני לא אז מכאן עד סוף הצד זה קטע נהדר! אנחנו כאן אורחים לרגע הבט סביב, זאת לא המשאית שלנו אתה מקשיב?" רוזמן, כמו וקסמן לפניו, מכוון את הדובר לאיזה הווה נצחי, קיומי, חסר מגבלות ואילוצים, כזה התלוי רק בהקשבה הפנימית לארעיות הקיום ולארעיות הרגע. תפיסה זו, שהיא תפיסה מדיטטיבית כביכול מוצאת את הדובר נאחז ומטורד על ידי חווית גופניות, המונעות ממנו לרדת לעומקה של משמעות ההקשבה שמציע לו רוזמן.

- "אני מקשיב", הוא משיב לרוזמן, "אבל מתחיל להיות לי קר". והתוצאה המתבקשת לא מאחרת לבוא: "להתראות", אומר לו רוזמן, "זמן עבר". בשלב זה עם תום הדיאלוג השני הולכת ומתעוררת בקורא התחושה של המתח הדיאלקטי המלווה את גיל ההתבגרות.

מחד גיסא מייצגים רוזמן ווקסמן אפשרות, דוגמה חיה, לחוויה שכל כולה מימוש עצמי וחיי הווה. מאידך גיסא, נדמה כי בן שיחם הדובר בשיר, חש באותה אי-נחת כמוהם. הוא חווה את אותו הצורך להימלט מן המבוכה והמוזרות של קיומו, אולם הוא מוגבל ביכולתו לנצל את הרגע ואולי אף להבין את ההזדמנות שמייצגים בני שיחו מתוך פחד וחשש להתמסר לחוויה. תחושת החמצה הגדולה, גם אם אינה מורגשת על ידו בעת הדיאלוג, הולכת ומתבססת ברוחו של המאזין, השומע בשיר גם את תחושותיו של הדובר המבוגר, החולם את החלום. וכך המלים המהדהדות "זמן עבר", הולכות ונטענות במשמעות אקזיסטנציאליסטית, טרגית.

הדיאלוג השלישי פותח בסיטואציה שונה, אך סטראוטיפית לא פחות מקודמותיה. בניגוד להמוניות של האירועים החברתיים שאפיינו את החלומות הקודמים, הרי שהחלום השלישי מציג את הבנאליות של חיי היומיום בתיכון ובמרכזה הדובר שלא הכין שיעורים.

הפעם היוזם הוא בן שיחו של הדובר, פיקסמן. פיקסמן מזיע, ייתכן שהוא לחוץ ובכל אופן הוא מייצג דמות שונה מהדמויות המהורהרות-מנוכרות של וקסמן ורוזמן. הוא רומז לדובר לבוא אליו לשמוע תקליטים. "הפעמון כבר מצלצל",

משיב לו הדובר. "שיצלצל", עונה לו פיקסמן, "אין בכלל ממה לפחד הכול כבר עבר, אנחנו כאן אורחים לרגע הבט סביב, זה לא הפעמון שלנו, אתה מקשיב?"

פיקסמן חוזר על המנטרה של שני הדוברים האחרים, אולם בראשית דבריו הוא מתייחס לראשונה לרגשותיו של הדובר ומנסה להרגיע אותו: "אין בכלל מה לפחד" הוא אומר לו, "הכול כבר עבר". פיקסמן, במידה רבה יותר מרוזמן ווקסמן לפניו, מנסה לגעת בנפשו של הדובר. הוא לא רק מסמן אפשרות קיומית שונה, כגון: "נסיעה להודו" או "התבודדות בטבע", אלא מציע לדובר דרך מילוט. הוא מצביע לפניו על המוזיקה. המוזיקה של "התקליטים" מעומתת בשיר מול הצלצול הצורמני של פעמון בית-הספר. האחרון-מייצג את דחיפות, לחץ והגבלה ואילו המוזיקה היא אפשרות, מרחב, הרגעה. אולם הפחד המניב את ההיחזקות בקיים, את חוסר הנחת מן השהייה בבלתי מובן ואת חוסר היכולת להקשיב למנגינת ההווה, למנגינה הפנימית של בחירותינו, הוא אשר מכתוב את גורלו של הדובר בשיר גם הפעם.

"אני מקשיב", משיב הדובר לפיקסמן, "זוה חלום כל כך מוזר".

"תתעורר", אומר לו פיקסמן, "זמן עבר... עבר... עבר... עבר, ע-ב-ר".

מנגינת הנדודים

עוצמתו של שירו של בנאי תלויה כמובן בעוצמתה של המלודיה המוזיקלית ובקולו הייחודי של אהוד בנאי, שהנייר אינו המאפשר את הבעתם. אולם, גם בלי ליהנות מחוויית ההאזנה לשיר במלואה הרי שהמוזיקה הפנימית של המלים היא נושא דיונינו.

בנאי כתב שיר שכולו החמצה וכולו הקשבה.

בשירו, כמו גם בחייהם של מתבגרים רבים, יש למוזיקה תפקיד חשוב (לוין, 2005). כל הדוברים מקשיבים לעצמם ומקשיבים למוזיקה. המוזיקה היא היוצרת את מרחב הביניים, את החיבור בין החוץ לפנינים, בין המציאות לחלום, בין ההווה הרגעי, שכולו נדמה כהכרח וכאילוץ לבין ההווה הפנימי, אשר יש בו אפשרויות בלתי מוגבלות.

בשירו של בנאי לא צריך לנסוע להודו כדי לחוות "הודו", לא צריך להיות בטיול על מנת לטייל ולא צריך לפחד כלל, אלא פשוט להקשיב.²

השיר מציג היטב את המתח הדיאלקטי הקיים בתהליך הארוך והסיזיפי שבו המתבגר מתהווה כתוצאה מהבחירות שהוא בוחר. המתח שבין התכוונות כלפי חוץ, אל רצונות החברה, המבוגרים, החבריה, לבין התכוונות פנימית שבמסגרתה מקשיב המתבגר לרצונותיו ולצרכיו גם בלי לשפוט אותם או לקבוע מה איכותם בטווח הארוך.

2 מעניין לציין, כי בספרו של אהוד בנאי "זוכר כמעט הכול" הוא כותב כי את מרבית שירי הנדודים שלו כתב מבלי שיצא מגבולות ישראל.

השיר "זמנך עבר" הפך להיות מן השירים הידועים והמושמעים של אהוד בנאי. כאשר יצא האלבום לאור, היה זה לאחר שנים רבות בהן ניסה בנאי לעניין את חברות התקליטים בשיריו ונדחה. בנאי היה באותה השנה בן 34 ועל אף הגיל המאוחר יחסית בו החל את הקריירה המוזיקלית המוכרת שלו, הוא לא החמיץ את זמנו. השפעתו הגדולה על המוזיקה הישראלית רק החלה...

מקורות

- אבניאון, א. (עורך).** (1997). מילון ספיר. תל-אביב: הד ארצי, איתאב.
- אדלר, ח. ווזנר, י. (2005).** שיחה על מצב הנוער. בתוך: רהב, ג. ווזנר, י. וונדר-שוורץ, מ. (עורכים), נוער בישראל 2004, ת"א: ביה"ס לעבודה סוציאלית.
- אריקסון, א. (1987).** זהות, נעורים ומשבר. תל-אביב: ספריית הפועלים.
- בנאי, א. (2001).** זוכר כמעט הכול. תל-אביב: כתר.
- לוי, ד. (2005).** דיונים על תרבויות נעורים משם ומכאן-טבען, מזגן וחקר לשונן. בתוך: רהב, ג. ווזנר, י. וונדר-שוורץ, מ. (עורכים). נוער בישראל 2004. ת"א: ביה"ס לעבודה סוציאלית.
- מייזלס, ע. וסלומון, ג. (2005).** מאפייני הנוער בישראל - קטבים סותרים ומשלימים, ביטחון עצמי ותחושת לחץ, קרבה וחיוך, קונפורמיות ואי-ציות. בתוך: רהב, ג. ווזנר, י. וונדר-שוורץ, מ. (עורכים). נוער בישראל 2004. ת"א: ביה"ס לעבודה סוציאלית.
- רוזמן, מ. קליינמן-זלצמן, נ. וחסון-פרנקל, ר. (1989).** זהות אישית - עבודה קבוצתית עם מתבגרים. תל-אביב: רמות.
- שטרנר, ק. (1999).** אינדיבידואליות: הפרויקט הבלתי-אפשרי. תל-אביב: עם עובד. ספריית אפקים.
- שרף, מ. ומייזלס, ע. (2005).** נוער ישראלי מה יש לו בחייו? את הוריו, את הוריו ואת הוריו, מתוך: רהב, ג. ווזנר, י. וונדר-שוורץ, מ. (עורכים). נוער בישראל 2004. תל-אביב: ביה"ס לעבודה סוציאלית.
- תורג'מן-גולדשמיט, א. (2005).** פעילויות מקוונות בקרב נוער מחובר. מתוך: רהב, ג. ווזנר, י. וונדר-שוורץ, מ. (עורכים). נוער בישראל 2004. תל-אביב: ביה"ס לעבודה סוציאלית.

החמצת האפשרות הייחודית הניתנת בגיל ההתבגרות, להקשיב לעצמך ואף לשלם מחיר על אי עמידה במוסכמות היא-היא החמצה של חיים. אבל השיר אינו רק שיר של החמצה זהו במידה רבה גם שיר של מרד וקריאת תיגר. מרד שגם הוא ממאפייני גיל הנעורים. זוהי קריאת תיגר כנגד המוסכמה, הקהילה, הפחד, התכתיבים, העתיד הסגור, צמצום האפשרויות כשבת - הספר התיכון הוא אחד ממייצגיה. זהו ללא ספק הגיבור השני של השיר, המייצג של כור ההיתוך החברתי של גיל ההתבגרות. אשר נתפס על ידי לא מעט מתבגרים ומבוגרים כמייצג בינוניות, קונפורמיות, שמרנות והטלת משמעת.

אולם לצד קריאת התיגר הזאת כלפי הממסד וייצוגיו ומעבר לכל, זהו שיר אישי מאוד. שיר על מבוגר שהחמיץ הזדמנות, ואולי גם החמיץ שלושה מסרים, שלושה חלומות. האורקאל הגדול של תת-המודע העמיד בפניו שלוש חידות והוא לא יכול היה לפתור, וכך הוא מתעורר וחש שזמנו עבר ושער ההזדמנויות שלו נסגר.

אחרית דבר

במאמרם על מאפייני הנוער בישראל כותבים מייזלס וסלומון (2005), "הסתירות הקיימות בחוויותיהם של בני הנוער בישראל באות לידי ביטוי לא רק בתוך עצמם, ביחסיהם עם מסגרות בין-אישיות ובקשריהם עם התרבות שבה הם שרויים, אלא גם ברצף ההתפתחות שלהם. נראה, כי הנוער הישראלי עובר תהליכים בלתי-אחידים של התבגרות: היבטים מסוימים של בגרות, כגון: בשלות רגשית ויכולת לעמוד בלחצים ולדחות סיפוקים, מתפתחים מוקדם, ואילו היבטים אחרים של בגרות, כגון עיצוב זהות... מתפתחים מאוחר יותר" (עמ' 158).

סיפורם של וקסמן, רוזמן ופיקסמן כמו גם סיפורו של הדובר בשיר הוא הסיפור שלנו. הוא החלום שלנו כמתבגרים וכבוגרים. במציאות הישראלית המורכבת הופכים ילדים למתבגרים ומתבגרים למבוגרים מוקדם מתמיד. המשמעות העיקרית של גיל ההתבגרות ועימן תחושת המרחב החיצוני והפנימי נמשכות לעיתים זמן רב: מגיל התיכון עד לגיל בו נוסעים הצעירים למזרח ולדרום-אמריקה. עבור חלק מהם מדובר בהשהיה כדאית ומניבת פירות, ועבור אחרים זהו הזמן שבו מתגבשת תחושת החמצה המבוטאת בשיר בצירוף "זמנך עבר".

אולם שער ההזדמנויות, כנראה, לא נסגר לעולם לחלוטין ועדות לכך ניתן למצוא גם בקורות חייו של אהוד בנאי. השיר "זמנך עבר", מופיע באלבום הראשון, אשר בימים אלה מציינים עשרים שנה להוצאתו. אלבום זה נחשב על ידי רבים ממבקרי המוזיקה ומאוהביה לאחד האלבומים החשובים בתולדות הרוק בישראל. שירי האלבום מוקדשים לנושאים של חיפוש עצמי, זהות, ניכור וקריאת תיגר על המציאות החברתית-פוליטית בארץ.